

A Szerzői Jogi Szakértő Testület szakvéleményei

Építészeti látványtervek szerzői jogi oltalma és felhasználása

Ügyszám: SZJSZT 26/2004

A rendőrség által feltett kérdések:

1. Nyilatkozzon a szakértő – figyelemmel a rendelkezésre bocsátott anyagban foglaltakra – arra vonatkozóan, hogy a feljelentő által készített tervek és vázlatok, szerzői jogvédelem hatálya alá tartozó szellemi alkotásnak minősülnek vagy sem?
2. Megállapítható-e, hogy a kivitelezés a feljelentő terveinek és vázlatainak engedély nélküli módosítása kapcsán történt meg?
3. A kiviteli tervek – ha egyáltalán készültek – visszaszármaztathatóak-e a feljelentő eredeti terveire és vázlataira? Állapítsa meg, hogy a feljelentő eredeti terveinek és vázlatainak módosítása alapján történt-e a kivitelezés, hasonlítsa össze az eredeti terveket, vázlatokat a módosított tervekkel.
4. A történetek kapcsán Sz. Ö. feljelentőnek sérültek-e a szellemi alkotásához fűződő vagyoni jogok érvényesítéséhez szükséges személyiségi jogai? Ha igen, akkor a módosítások mennyiben sértették nevezett szellemi alkotásán fennálló jogát?
5. Sz. Ö.-nek származott-e vagyoni hátránya, ha igen mekkora összegű?
6. Szükség esetén a szakértő végezze el, a szükséges összehasonlító és helyszíni vizsgálatokat is!
7. A szakértő egyéb észrevételei?

Az eljáró tanács szakvéleménye:

Ad 1.

Az eljáró tanács álláspontja szerint a feljelentő által készített „vázlatok és tervek” eléri a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. tv. (a továbbiakban: Szt.) 1. §-a által a szerzői jogi védelem feltételeként megkövetelt egyéni-eredeti jelleg minimális szintjét, és kellő formájú kifejtésükre tekintettel olyan szellemi alkotásnak is minősülnek, melyek a szerzői jog oltalma alatt állnak.

A szerzői jogi oltalom szempontjából közömbös, hogy a rendelkezésre bocsátott „vázlatok és tervek” sem engedélyezési, sem kivitelezési építészeti terv kidolgozottsági szintjét nem érik el, legfeljebb műszaki rész megoldásokat is tartalmazó látványtervnek minősülhetnek. A szerzői jogi védelem ugyanis nem kötődik meghatározott tervfajtákhoz, csak az egyéni-eredeti jelleghez.

Az átadott iratokból megállapítható történeti tényállás szerint a feljelentő egy három épülettömbből álló épületcsoport alkotó jellegű átépítése céljából készített elnagyolt grafikai vázlatokat. A grafikai vázlatok az épületcsoport több, a téralkotás módjában és stílusában is gyökeresen eltérő átépítési koncepciót mutatnak (3 különálló modern, lekerekített téglatest-jellegű épületből álló elképzelés, rusztikus „parasztház-stílusban” történő átépítés, illetve a három épület közös diagonális tetőszerkezet alá rendezése, oszlopsorral körbevett, az iratanyagban úgynevezett „firenzei árvaház-stílusként”¹ meghatározott jegyekkel).

Az átadott vázlatok tanúsága szerint e harmadik koncepció részletes, több külső és belső nézőpontból történő, látványtervi szintű kidolgozására is sor került. A látványtervhez részleges alaprajz, illetve egyes – nem az összes – részlet (például a tetőszerkezet egyes megoldásai, az oszlopfők, egyéb dekoratív elemek kivitelezése) műszaki megvalósítását tartalmazó ábrák, valamint a koncepció megvalósításának költségvetése is elkészült.

A szerzői jogi oltalom feltételeit az Szjt. az alábbiakban határozza meg:

„1. § (1) Ez a törvény védi az irodalmi, tudományos és művészeti alkotásokat.

(2) Szerzői jogi védelem alá tartozik - függetlenül attól, hogy e törvény megnevezi-e - az irodalom, a tudomány és a művészet minden alkotása. Ilyen alkotásnak minősül különösen:

(...)

h) a rajzolás, festés, szobrászat, metszés, könyomás útján vagy más hasonló módon létrehozott alkotás és annak terve,

(...)

k) az építészeti alkotás és annak terve, valamint az épületegyüttes, illetve a városépítészeti együttes terve,

(...)

(3) A szerzői jogi védelem az alkotást a szerző szellemi tevékenységéből fakadó egyéni, eredeti jellege alapján illeti meg. A védelem nem függ mennyiségi, minőségi, esztétikai jellemzőktől vagy az alkotás színvonalára vonatkozó értékítéllettől.

(...)

(6) Valamely ötlet, elv, elgondolás, eljárás, működési módszer vagy matematikai művelet nem lehet tárgya a szerzői jogi védelemnek.”

A Testület korábbi gyakorlata értelmében „egy építészeti alkotás látványterve lehet az építészeti terv első változata, amely szerzői jogi védelem alatt álló alkotásnak minősül. A

¹ Valószínűleg az építész szakmában „Ospitale dei innocenti” néven közismert, Bernini által megalkotott firenzei épület nyomán

felperes által csatolt rajzok azonban nem érik el azt a szintet, hogy azok alapján az épület megvalósítható lett volna, ezért építészeti tervként nem – hanem csak grafikai műként – részesülhetnek szerzői jogi védelemben²

A szakirodalom álláspontja szerint *„az építészeti alkotás nem köthető meghatározott tervfajtákhoz, az a döntő kérdés, hogy az adott tervben az alkotó, eredeti jelleg megnyilvánul-e.”³*

A Testület korábbi gyakorlatában azt is megállapította, hogy *„az építész tervezők függetlenül és eltekintve adminisztratív beosztásuktól feltétlen, azonos mértékű és értékű társtervezőknek tekintendők azonos jogokkal és kötelezettségekkel. Így egyenlően vonatkozik rájuk és munkájuk eredményére a szerzői jogvédelem.”⁴*

Az eljáró tanács a rendelkezésre bocsátott iratok és rajzok alapján megállapította, hogy a látványterv és a részletesebben is felvázolt műszaki megoldások összességében nem érik el a szakmai, igazgatási értelemben vett építészeti terv szintjét, mivel önmagában ezek nem elégségesek az építmény kivitelezéséhez, de még annak engedélyezéséhez sem. A feljelentő által felvázolt megoldások ugyanakkor az eljáró tanács álláspontja szerint a szerzői jogi oltalom alatt önmagában nem álló ötletek olyan rendszerévé állnak össze, amely már eléri a fentiekben ismertetett, szellemi alkotótevékenységen alapuló egyéni-eredeti jelleget. *„Más kérdés, hogy minek minősülnek azok az ötletek, ha azok kidolgozottak, rendszerbefoglaltak, azaz – ha nem is tervbe, de – ’formába öntött gondolatok’. Ebben az esetben az ötletek művé válhatnak, kidolgozójuk pedig – az alanyi körülményektől függően – szerzővé, szerzőtárrsá vagy társszerzővé.”⁵*

Az idézett gondolatok ugyan a régi Szjt. (1969. évi III. tv.) hatálya alatt születtek, azonban az 1999-es Szjt. vonatkozó rendelkezései értelmezésében is helytállóak maradtak. (Kivéve azt, hogy az új Szjt. a szerzőtárs-társszerző közti törvényi különbségtételt megszüntette⁶).

Az eljáró tanács véleménye szerint a kivitelezés lényegében a látványtervek és az alaprajzvázlatok alapján történt meg, ez az engedélyezési és esetleges kivitelezési tervek ismerete nélkül, pusztán az átadott fényképfelvételek szemrevételezésével egyértelműen megállapítható.

Tekintettel arra, hogy a feljelentő által készített, önmagukban a korábbi SzJSzT-gyakorlat szerint „csak” grafikai műnek minősülő vázlatok, látványtervek szerepe meghatározó volt a későbbi tervezés és kivitelezés során, az eljáró tanács véleménye szerint – támaszkodva az ismertetett korábbi testületi szakvéleményekre és szakirodalmi álláspontra – a

² SzJSzT 28/01. sz. szakvélemény

³ Csillag György: Az építészeti alkotások szerzői jogi oltalma, Építésügyi Tájékoztatási Központ, Budapest, 1987., 42.p.

⁴ SzJSzT 10/97. számú szakvélemény

⁵ Csillag, i.m. 46.p.

⁶ A hatályos Szjt. következetesen csak a társszerző fogalmát használja, ld. pl. 5.§

feljelentő az elkészült építészeti alkotás tekintetében szerzői személyhez fűződő és vagyoni jogokkal rendelkezik.

Ad 2.

A megkeresésben feltett kérdés előkérdéseként tisztázandó, hogy a tervek, vázlatok felhasználása engedéllyel történt-e.

A kivitelezett, megépített épület több olyan műszaki, illetve külső megjelenésbeli (esztétikai) jellemzővel rendelkezik, amelyek arra utalnak, hogy a kivitelezés során – legalábbis részben, de különösen az elkészült épület külsejét tekintve meghatározó módon – felhasználták a feljelentő által készített látványterveket. Amennyiben az eljárás során bizonyításra kerül, hogy a látványterveket valóban a feljelentő készítette a kivitelezést megelőzően, megállapítható, hogy azok felhasználásával készült el az épület.

A látványelemek és műszaki megoldások megépítése az Szjt. 18. § (2) bekezdése szerint többszörözésnek, azaz engedélyköteles felhasználási cselekménynek minősül. Az Szjt. 16. § (1) bekezdése szerint felhasználási jogot felhasználási szerződés kötése útján lehet szerezni. E felhasználási szerződés érvényességét az Szjt. 45. § (1) bekezdése írásos alakhoz köti. Tekintettel arra, hogy az eljáró tanácsnak átadott iratanyag nem tartalmaz szerződéses megállapodást a látványterv szerzője és az építtető között, amennyiben ilyen szerződés léte és tartalma az eljárás során nem válik bizonyítottá, úgy a felhasználás engedély nélküli, szerzői jogsértő cselekménynek minősül.

A szerzői művek felhasználására vonatkozó törvényi szabályokból a feltett kérdés szempontjából kiemelendők az alábbiak:

Szjt. 16. § „(1) A szerzői jogi védelem alapján a szerzőnek kizárólagos joga van a mű egészének vagy valamely azonosítható részének anyagi formában és nem anyagi formában történő bármilyen felhasználására és minden egyes felhasználás engedélyezésére. E törvény eltérő rendelkezése hiányában a felhasználásra engedély felhasználási szerződéssel szerezhető.”

Szjt. 18. § „(1) A szerző kizárólagos joga, hogy a művét többszörözze, és hogy erre másnak engedélyt adjon.”

(...)

(2) (...) Az építészeti alkotások esetében többszörözés a tervben rögzített alkotás kivitelezése és utánépítése is.”

Szjt. 45. § (1) „A felhasználási szerződést – ha e törvény eltérően nem rendelkezik – írásba kell foglalni.”

Szjt. 29. § „A szerző kizárólagos joga, hogy a művét átdolgozza, illetve hogy erre másnak engedélyt adjon. Átdolgozás a mű fordítása, színpadi, zenei feldolgozása, filmre való

átdolgozása, a filmalkotás átdolgozása és a mű minden más olyan megváltoztatása is, amelynek eredményeképpen az eredeti műből származó más mű jön létre.”

Szjt. 50. § „Ha a szerző a mű felhasználásához hozzájárult, a felhasználáshoz elengedhetetlen vagy nyilvánvalóan szükséges, a mű lényegét nem érintő változtatásokat köteles végrehajtani. Ha e kötelezettségének nem tesz eleget, vagy nem tud eleget tenni, a felhasználó a változtatásokat hozzájárulása nélkül is végrehajthatja.”

Az eljáró tanács az átadott fényképfelvételeknek a látványtervvel és műszaki megoldások vázlataival történő összehasonlítása eredményeképpen megállapította, hogy a kivitelezés során – illetve nyilvánvalóan azt megelőzően, az engedélyezési terv elkészítésekor – az eredeti mű meghatározhatatlan mértékű megváltoztatására került sor. A csatolt látványtervek, részlettervek az egész épület megvalósítására vonatkozóan nem tartalmaznak teljeskörűen olyan részletezettségű műszaki adatokat, melynek alapján a módosítás mértéke egyértelműen tisztázható lenne.

E megváltoztatás a fent idézett jogszabályi rendelkezések alapján a szerzői jog logikája szerint minősülhet

a) a fenti idézett 29. § szerinti átdolgozásnak

és/vagy:

b) az alább idézett 13. illetve 67. § szerinti torzításnak (részletes elemzését ld. a 4. kérdésre adott válaszban)

vagy:

c) az engedéllyel felhasznált mű lényegét nem érintő, a felhasználáshoz elengedhetetlen vagy nyilvánvalóan szükséges megváltoztatásnak (50 §.)

vagy:

d) egyik fenti kategóriába sem eső módosításnak.

Az eljáró tanács az engedélyezési és az esetleges kivitelezési tervek ismeretének hiányában, az átadott két db fényképfelvétel alapján csak annyit lát megállapíthatónak, hogy vagy a fenti a) eset szerinti átdolgozásról, vagy olyan nem jelentős változtatásról van szó, amely az engedély hiánya miatt a fenti d) esetkörbe sorolható. Mindkét esetben nyilvánvaló, hogy a mű felhasználásához engedély szükséges, melynek megléte az átadott iratanyag alapján a korábbiakban írtak szerint nem állapítható meg.

A módosításra (átdolgozásra) adott engedély hiánya ugyanakkor az eljáró tanács véleménye szerint önmagában nem értékelhető, tekintettel arra, hogy a változatlan felhasználásra sem történt meg bizonyíthatóan az engedély megszerzése. A felhasználási engedély megszerzésével – tekintettel az építészeti tervezés és kivitelezés több alkotási fázisból adódó jellegzetességeire – a gyakorlatban ugyanis igen gyakran átdolgozási jogot is szerez a későbbi terv készítője/kivitelezője.

Ad 3.

Az építménynek sem a kiviteli, sem az engedélyezési tervei nem állnak az eljáró tanács rendelkezésére, így azokat érdemben vizsgálni nem tudta.

Ugyanakkor a rendelkezésre álló fényképfelvételek alapján is egyértelműen megállapítható, hogy a kivitelezés során több ponton – az épület külső megjelenését befolyásoló módon – eltértek a feljelentő által készített eredeti látványtervektől.

Az eljáró tanács megjegyzeni kívánja, hogy az építészeti-műszaki tervdokumentációk tartalmi követelményeiről szóló 45/1997. (XII. 29.) KTM rendelet 13. § (4) bekezdése szabályozza azon esetek körét, amikor a kivitelezés során kötelezően kiviteli tervet kell készíteni. Az eljáró tanács álláspontja szerint jelen épület kivitelezésénél nem állnak fenn olyan tényezők, amelyek kötelezővé tennék az említett jogszabályhely alapján a kiviteli terv elkészítését, így könnyen elképzelhető, hogy jelen esetben ilyen terv nem is készült.

Ad 4.

Az eljáró tanács álláspontja szerint a feljelentőt az általa elkészített látványtervek vonatkozásában az Szjt. II. fejezetében felsorolt személyhez fűződő jogok (nyilvánosságra hozatali joga, névfeltüntetéshez fűződő jog, mű integritásához fűződő jog) megilletik.

Az eljáró tanács ismételten utal arra, hogy a rendelkezésre álló iratokból nem állapítható meg, hogy a feljelentő hozzájárult-e a látványtervei alapján történő további tervezéséhez és végső soron kivitelezéséhez, így nem állapítható meg, hogy az Szjt. 10. §-ába foglalt nyilvánosságra hozatali joga sérült-e.

Tekintettel arra, hogy a név feltüntetését a szakmában szokásos módon, a felhasználás jellegéhez igazodóan kell megvalósítani (Szjt. 12. § (1) bek.), ez az építészeti műveknél nem feltétlenül jelenti az épületen történő névfeltüntetését. E vonatkozásban az eljáró tanács legfeljebb csak abban az esetben látná a névfeltüntetéshez fűződő jog sérelmét, ha más – pl. a konkrét kiviteli vagy engedélyezési terveket készítő – tervező neve feltüntetésre került volna, a feljelentőé pedig nem.

Az eljáró tanács megállapítása szerint az épület kivitelezése során történt módosítások mögött vélhetően elsősorban célszerűségi és megvalósíthatósági szempontok állnak, így azok jellegüknél és nagyságrendjükénél fogva nem jelentik az Szjt. 13. és 67.§-a szerint a látványterv eltorzítását, csorbítását, vagy a feljelentő becsületére sérelmes megváltoztatását.

A feltett kérdés megválaszolásához az eljáró tanácsnak az Szjt. 13. és 50. §-át, valamint 67. §-ának (1) bekezdését kellett vizsgálnia. Ezek a következő rendelkezéseket tartalmazzák:

13. §: „A szerző személyhez fűződő jogát sérti művének mindenfajta eltorzítása, megcsonkítása vagy más olyan megváltoztatása vagy megcsorbítása, amely a szerző becsületére vagy hírnevére sérelmes.”

50. §: „Ha a szerző a mű felhasználásához hozzájárult, a felhasználáshoz elengedhetetlen vagy nyilvánvalóan szükséges, a mű lényegét nem érintő változtatásokat köteles végrehajtani. Ha e kötelezettségének nem tesz eleget, vagy nem tud eleget tenni, a felhasználó a változtatásokat hozzájárulása nélkül is végrehajthatja.”

67. § (1) bekezdés: „A mű jogosulatlan megváltoztatásának minősül az építészeti alkotás vagy a műszaki létesítmény tervének a szerző hozzájárulása nélkül történő olyan megváltoztatása, amely a külső megjelenést vagy a rendeltetésszerű használatot befolyásolja.”

A Testület a fenti rendelkezéseket összefüggésükben vizsgálva több korábbi állásfoglalásában is részletesen foglalkozott a mű integritásához fűződő szerzői személyiségi jog építészeti művekre való alkalmazásával.

Az eljáró tanács iránymutatónak tartja a Testület az SzJSzT 35/02. számú szakértői véleményét, melyben a Testület a következőkre mutatott rá: „Az eljáró tanács megállapítja, hogy a 13. és 50. § általános rendelkezéseket tartalmaz. Ezzel szemben a 67. §. (1) bekezdésében foglalt rendelkezés kizárólag az építészeti alkotások és műszaki létesítmények terveire vonatkozik. Az ilyen tervek megváltoztatásával kapcsolatban – a személyiségi jogok szempontjából – a 67. § (1) bekezdésének a rendelkezéseit kell alkalmazni. A törvény az ilyen alkotások esetében – a miniszteri indoklás fent idézett részében említett életszerűbb szabályozás igényének megfelelően – még pontosabban meg kívánta jelölni, mely esetekben lehet szó a szerző személyiséghez fűződő jogainak a sérelméről. Az is nyilvánvaló azonban, hogy ezen a körön belül is az általános rendelkezéseket kell figyelembe venni; tehát a szerző személyhez fűződő jogát ebben a körben is művének mindenfajta eltorzítása, megcsonkítása, vagy más olyan megváltoztatása, megcsorbítása sérti, amely becsületére vagy hírnevére sérelmes.”

Az eljáró tanács a fent idézett állásfoglalásban foglalt értelmezési gyakorlatot követve megállapítja, hogy az Szjt. 13. §-a határozza meg a műintegritás sérelmének tartalmi kritériumait (torzítás, csonkítás, becsületre vagy hírnevre sérelmes egyéb megváltoztatás), a 67. § pedig ezeknek alkalmazási körét speciálisan az építészeti alkotások vonatkozásában (külső megjelenést vagy rendeltetésszerű használatot befolyásoló megváltoztatás). Ebből következően a szerzőnek a mű integritásához fűződő joga abban az esetben sérül, amennyiben a külső megjelenés vagy a rendeltetésszerű használat oly módon változik meg, hogy az a szerzői becsületet, jóhírnevet sérti.

Az eljáró tanács álláspontja szerint a kivitelezett épület rendeltetésszerű használatában a látványtervhez képesti kivitelezés sérelmes, torzító változást nem okozott. A megépített épület külső megjelenése – mint azt az eljáró tanács a 3. kérdésre adott válaszban is kifejtette – a látványtervhez képest megváltozott; e változtatások elsősorban az egyes díszítőelemek vélhetően célszerűségi, vagy költségcsökkentési célú elhagyását jelentették. A változtatások mértéke azonban az eljáró tanács megállapítása szerint nem éri el azt a szintet, amely az Szjt. 13. §-ába ütközne.

Ily módon a műintegritás sérelmét – különös tekintettel az iratanyagban szereplő, egyes tartalmi elemek kifejtettségének szintjére – jelen esetben az eljáró tanács nem látja megállapíthatónak.

Az eljáró tanács megjegyzeni kívánja, hogy az eredeti három elemből álló épület jelen látványtervek szerinti átépítése érintheti az eredeti tervező személyhez fűződő és vagyoni jogait is. Az iratokból nem derül ki egyértelműen, hogy a vonatkozó engedélyekkel a felhasználó rendelkezett-e.

Ad 5.

Az eljáró tanács álláspontja szerint a vagyoni hátrány konkrét összegéről szóló állásfoglalás – támaszkodva az SzJSzT korábbi általános gyakorlatára is – nem tartozik a Testület kompetenciájába. Jelen esetben figyelembe kell venni, hogy az átadott iratok tanúsága szerint a feljelentő anyagi ellenszolgáltatást kapott a látványtervek átadásakor. További bizonyítási eljárás során – az esetleges szerződés és annak teljesítés alapján – lehet tisztázni, hogy az ellenértéket pontosan mire tekintettel (látványtervek elkészítése és felhasználási engedély megadása, a kivitelezés megszervezése, tanácsadás?) kapta a feljelentő.

Az eljáró tanács megjegyzeni kívánja, hogy az átadott ellenérték iratokból megismerhető összege (1.400.000 Ft) nem tűnik eleve kirívóan alacsony mértékű ellenszolgáltatásnak a látványtervek elkészítéséért és egyes szervezési, tanácsadási feladatok ellátásáért.

Ad 6-7. Az eljáró tanács a Szerzői Jogi Szakértő Testület szervezeti és működési szabályzatáról szóló 156/99.) XI. 3.) Korm. rendelet 8. § (1) bekezdésre hivatkozva megjegyzi, hogy a kifejtett véleményét az átadott iratok alapján alakította ki, a szakvélemény megállapításai csak az ezekből megismerhető tényállás vonatkozásában irányadóak.

Budapest, 2004. szeptember 27.

dr. Vékás Gusztáv
a tanács elnöke

dr. Szinger András
a tanács előadó tagja

Jékely Zsolt
a tanács szavazó tagja